ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»
ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ



№ 3(19) шілде-қыркүйек 2019
ISSN 2710-3994

Бас редактор:
Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы

Редакциялық алқа:

Абашин Сергей Николаевич – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Санкт-Петербургтегі Европа университеті (Ресей)

Абдырахманов Толобек Абылович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, И. Арабаев атындағы Қызғыз мемлекеттік университетінің ректоры. (Кырғызстан)

Аяған Бүркітбай Ғелманұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихыинституты директорының орынбасары. (Казахстан)

Әлімбай Нұрсан – тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік музейінің директоры. (Қазақстан)

Әбусеитова Меруерт Қуатқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі. ҚР БжҒМ ҒК Р. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының «Тарихи материалдарды зерттеу» орталығының директоры. (Қазақстан)

Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институтының директоры. (Қазақстан)

Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Миссисипи өңірлік мемлекеттік университеті (Mississippi Valley State University) (АҚШ)

Кәрібаев Берекет Бақытжанұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі. (Қазақстан)

Қожамжарова Дария Пернешқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің ректоры. (Қазақстан)

Кожирова Светлана Басиевна – саясаттану ғылымдарының докторы, профессор, Фудан Университетінің Қытай және Орталық Азияны зерттеу орталығының мен «Астана» ХҒК бірлескен директоры (Казахстан)

Козодой Виктор Иванович – тарих ғылымдарының докторы, профессор. (Ресей)

Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты (Қазақстан)

Көмеков Болат Ешмұхамедұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық қыпшақтану институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағыЕуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Матыжанов Кенжехан Ісләмжанұлы – филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының директоры. (Қазақстан)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания)

Муртазаева Рахборхон Хамидқызы – тарих ғылымдарының докторы, Мирзо Ұлықбек атындағы Өзбекстан ұлттық университеті «Өзбекстан тарихы» кафедрасының профессоры. (Өзбекстан)

Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – PhD доктор, Гданьск қаласындағы Екінші дүниежүзілік соғыс мұражайының ғылыми қызметкері. (Польша)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті (Литва)

Самашев Зайнолла Самашұлы – археолог, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Герман археология институтының корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Ә. Марғұлан атындағы Археология институты. (Қазақстан)

Сайлан Болат Санабайұлы – тарих ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)

Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Сыдықов Ерлан Бәтташұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры. (Қазақстан)

Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

Жауапты редактор:
Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы
Ғылыми редактор:
Қозыбаева Махаббат Мәліккызы
Редактор:
Кубеев Рустем Жаулыбайұлы
Жауапты хатшы:
Қоңқабаева Арайлым
Техникалық хатшы:
Хумарзах Алтынбек

Главный редактор:
Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

Абашин Сергей Николаевич – доктор исторических наук, профессор, Европейский университет в Санкт- Петербурге (Россия)

Абдырахманов Толобек Абылович – доктор исторических наук, профессор, ректор Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева (Кыргызстан)

Алимбай Нурсан – кандидат исторических наук, профессор, директор Центрального государственного музея Республики Казахстан (Казахстан)

Абусеитова Меруерт Хуатовна – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Республиканского центра по изучению исторических материалов Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова (Казахстан)

Абиль Еркин Аманжолович – доктор исторических наук, профессор, директор Института истории государстваКН МОН РК (Казахстан)

Аяган Буркитбай Гелманович – доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)

Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Государственный университет долины Миссисипи (Mississippi Valley State University) (США)

Исмагулов Оразак Исмагулович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (г. Нур-Султан, Казахстан)

Карибаев Берекет Бахытжанович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий кафедрой истории Казахстана, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)

Кожамжарова Дария Пернешовна – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова (Казахстан)

Кожирова Светлана Басиевна – доктор политических наук, профессор, содиректор Центра исследования Китая и Центральной Азии Фуданьского Университета и МНК «Астана», руководитель Центра китайских и азиатских исследований (Казахстан)

Козодой Виктор Иванович – доктор исторических наук, профессор (Россия)

Кокебаева Гульжаухар Какеновна – доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч.Валиханова КН МОН РК (Казахстан)

Кумеков Болат Ешмухамбетович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)

Матыжанов Кенжехан Слямжанович – доктор филологических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института литературы и искусства им. М. Ауэзова (Казахстан)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания) Муртазаева Рахборхон Хамидовна – доктор исторических наук, профессор кафедры «Истории Узбекистана»

Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека. (Узбекистан)

Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – доктор PhD, профессор, главный специалист научного отдела Музея Второй мировой войны г. Гданьска (Польша)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) – доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогическийуниверситет (Литва)

Самашев Зайнолла Самашевич – археолог, доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. Германского археологического института. Институт археологии им. А.Маргулана КН МОН РК (Казахстан)

Сайлан Болат Санабаевич – доктор исторических наук, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)

Сыдыков Ерлан Батташевич – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Казахстан)

Таймагамбетов Жакен Кожахметович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК,Национальный музей РК (Казахстан)

Ответственный редактор:
Каипбаева Айнагуль Толганбаевна
Научный редактор:
Козыбаева Махаббат Маликовна
Редактор:
Кубеев Рустем Джаулыбайулы
Ответственный секретарь:
Конкабаева Арайлым Нурболатовна
Технический секретарь:
Хумарзах Алтынбек

Editor-In-Chief:
Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Members of editorial board:

Abashin Sergei Nikolaevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, European University at St. Petersburg (Russia)

Abdyrakhmanov Tolobek Abylovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Rector of I. Arabaev Kyrgyz State University (Kyrgyzstan)

Alimbay Nursan – Candidate of Historical Sciences, Professor, Director of the Central State Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Abusseitova Meruert Khuatovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of the Republican Center for the Study of Historical Materials at R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies (Kazakhstan)

Abil Yerkin Amanzholovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Ayagan Burkitbai Gelmanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Golden Kathie Stromile – PhD, Mississippi Valley State University (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University (Kazakhstan)

Karibayev Bereket Bakhytzhanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy ofSciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Department of History of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Kozhamzharova Daria Perneshovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of the Republic of Kazakhstan, rector of the M. Auezov South Kazakhstan University (Kazakhstan)

Kozhirova Svetlana Bassievna – Doctor of Political Science, Professor, Co-Director of the Center for the Study of China and Central Asia of Fudan University and the International Scientific Complex of the National Company "Astana", Head of the Center for Chinese and Asian Studies (Kazakhstan)

Kozodoi Viktor Ivanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor (Russia)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, chief researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MES RK (Kazakhstan)

Kumekov Bolat Eshmukhambetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy ofSciences of the Republic of Kazakhstan, Director of the International Institute of Kipchak Studies of the Al-Farabi Kazakh National University, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Matyzhanov Kenzhekhan Slyamzhanovich – Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of M. Auezov Institute of Literature and Art (Kazakhstan)

Morrison Alexander – PhD, Professor, University of Oxford (UK)

Murtazayeva Rakhborkhon Khamidovna – doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of «History of Uzbekistan» of Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Panto Dmitri – PhD, researcher at the Museum of the Second World War in Gdansk (Poland)

Rimantas Želvys – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University (Lithuania)

Samashev Zainolla Samashevich – archaeologist, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member ofGerman Archaeological Institute. A. Marghulan Institute of Archeology CS MES RK (Kazakhstan)

Sailan Bolat Sanabayevich – Doctor of Historical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Sydykov Erlan Battashevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Rector of L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NationalAcademy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Executive Editor:
Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna

Scientific Editor:
Kozybayeva Makhabbat Malikovna

Editor:
Kubeyev Rustem Dzhaulybayevich

Executive Secretary
Konkabayeva Arailym Nurbolatovna

Technical secretary:
Khumarzakh Altynbek

ӘОЖ 94(574)

АТАТҮРІК БИЛІГІ КЕЗІНДЕГІ ТҮРКИЯДАҒЫ ЖӘНЕ ПОСТКЕҢЕСТІК ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТАРИХИ ЖАДЫ МЕН ҰЛТТЫҚ САНАНЫ ЖАҢҒЫРТУЛАР САБАҚТАСТЫҒЫ

Еришева Т.А.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, PhD докторант. Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан.

Аңдатпа. Мақалада Ататүрік билігі кезіндегі Түркиядағы және посткеңестік Қазақстандағы тарихи жады мен ұлттық сананы жаңғыртуға бағытталған реформалар қарастырылған. Негізінен Ататүріктің тарих және тіл салалары бойынша жүргізген реформаларының тарихи жады мен сананы қалыптастырудағы маңызы көрсетілген. Ататүріктің халық алдындағы беделінің жоғары болуына байланысты бұл реформалар сәтті жүзеге асты. Соның нәтижесінде елде жаңғыру мен жаңару процесі жан-жақты өтті. Түрік халқының ұлы реформаторы жаңа мемлекетті «Бір ел, бір халық, бір көсем» деген принциппен құрды. Қазақстанда Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен тарихи сананы қалыптастыру бағытында бірқатар реформалар жүргізілді. Түркия мен Қазақстанда іске асырылған реформалардан сабақтастық айқын байқалады.
Түйін сөздер: реформа, Түркия, Қазақстан, ұлттық сана, тарихи жады

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ РЕФОРМ, НАПРАВЛЕННЫХ НА МОДЕРНИЗАЦИЮ ИСТОРИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ И НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ В ТУРЦИИ В ПЕРИОД ПРАВЛЕНИЯ АТАТЮРКА И ПОСТСОВЕТСКОМ КАЗАХСТАНЕ

Еришева Т.А.

Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилёва, PhD докторант
Нур-Султан г., Казахстан

Аннотация. Статья посвящена реформированию исторической памяти и национального самосознания в правлении Ататюрка в Турции и постсоветском Казахстане. По сути, реформы Ататюрка в истории и лингвистике были важны для формирования исторической памяти и сознания. Благодаря авторитету Ататюрка в обществе эти реформы были успешными. В результате в стране произошел процесс модернизации и обновления. Великий реформатор турецкого народа создал новое государство по принципу «Одна страна, одна нация, один лидер». В Казахстане по инициативе Н.А. Назарбаева был проведен ряд реформ для формирования исторического сознания. Преемственность реформ, осуществленных в Турции и Казахстане, очевидна.
Ключевые слова: историческая память, национальное самосознание, Казахстан, Турция, реформа.

THE CONTINUITY OF REFORMS AIMED AT MODERNIZATION OF HISTORICAL MEMORY AND NATIONAL CONSCIOUSNESS IN TURKEY DURING THE REIGN OF ATATURK AND POST-SOVIET KAZAKHSTAN

Yerisheva T.A.

Eurasian National University named after L.N. Gumilyov, PhD Student. Nur-Sultan city, Kazakhstan

Abstract. The article is devoted to the reform of the historical writing and national identity during the government of Ataturk in Turkey and post-Soviet Kazakhstan. By the way, Ataturk reforms in history and in linguistics were important for the purpose of forming the historic memory and identity. Owing to the authority of Ataturk in the society, these reforms were successful. As a result, the country has undergone the process of modernization and renewal. The great reformer of the Turkish people established a new state on the principle of «One country, one nation, one leader». In Kazakhstan on the initiative of N.A. Nazarbayev there was carried out a number of reforms to form the historical consciousness. The continuity of the reforms implemented in Turkey and Kazakhstan is obvious.
Keywords: historical memory, national identity, Kazakhstan, Turkey, reform.

Кіріспе

Қазақстанда тарихи жады мен ұлттық сананы жаңғырту мәселесі күн тәртібінді тұрған өзекті мәселелердің бірі. Бұл мәселе бойынша Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен бірқатар реформалар жасалды. Елбасы «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» және «Ұлы даланың жеті қыры» мақалалары да тарихи сананы қалыптастыру бойынша жұмыстардың жалғастырылып жатқанының көрінісі.

Түркия Республикасы құрылғаннан кейін Мұстафа Кемал Ататүріктің жүргізген реформалары мен Қазақстан тәуелсіздігін алғаннан кейін тұңғыш президент Н.Ә. Назарбаевтың жүргізген реформалардың арасында бірқатар ұқсастықтар бар. Түпкі тарихы ортақ аталмыш екі мемлекеттегі тарихи жады мен ұлттық сананың жаңғыртудағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды бағамдау үшін оларды салыстыра зерттеу қажет.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу жұмысына тарихи жады мен ұлттық санаға қатысты тарихи еңбектер, баспасөз материалдары, ғылыми мақалалар қолданылды. Зерттеу жұмысының методологиялық негізі ретінде тарихилық, объективтілік, жүйелілік тәрізді тарих ғылымының негізгі принциптері басшылыққа алынды. Зерттеу барысында жалпы ғылыми және арнайы тарихи әдістер: салыстыру, сипаттау, жүйелеу әдістері қолданылды.

Талқылау

Түркия Республикасы XX ғасырдың 20 жылдары дүниеге келіп, Ататүрік елді 1923-1938 жылдар аралығында биледі. Қазақстан тәуелсіздікке XX ғасырдың 90-жылдары қол жеткізді. Екі мемлекет те біреуі ғасырдың басында, біреуі ғасырдың соңында тарих тереңіндегі жадын қайта жаңғыртып, тәуелсіз ұлттық санасын қалыптастыруға бет бұрды.

1923 жылы 29 қазанда жаңа парламенттің шешімі бойынша түрік мемлекеті – Түркия Республикасы деп жарияланды, осы күні түнде құпия дауыспен республикасының тұңғыш президенті болып Мұстафа Кемал Ататүрік сайланды. Ататүрік қысқа уақыт ішінде батыл түрде реформа жүргізуді қолға алды. Реформаның ең басты бағыты идеологиялық басымдықтарды өзгертіп, жаңа ұлтты қалыптастыру болды.

Бұл реформалар он жылдан артық уақытқа (1923-1934 жылдар) созылды және қоғам мен мәдениеттің дәстүрлі құрылымын түбірімен өзгертті [Азиатский прорыв, 2005: 23.].

Түрік ұлтын заманауи өркениет деңгейіне жеткізу жолында Ататүрік жүзеге асырған реформалардың (Түркияда оларды «Ататүрік революциялары» деп атайды) негізі болған принциптердің жиынтығы «Ататүрікшілдік» (немесе «Кемализм») деп аталады. Бұл - жалаң теория емес, Ататүрік құрған Түркия республикасы мемлекетінің практикалық тұрғыдағы тұғырнамасы, идеологиялық арқауы болып табылады. Олар мыналар:

1. республикашылдық (мемлекеттің және ұлттың тұрақты түрде республикалық құрылым жолымен басқарылуы);

2. халықшылдық (мемлекеттің халық үшін қызмет етуі және оның халық тарапынан басқарылып отыруы);

3. ұлтшылдық (ұлтжандылық, түрік ұлтының мүдделері мен мерейінің басты мақсат болып табылуы);

4. мемлекетшілдік (барлық саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени шаралар Түркия мемлекетінің мәңгі өмір сүруін және нығаюын қамтамасыз етуі керек);

5. лаицизм (діни емес, зайырлы мемлекет жүйесі);

6. революцияшылдық (тоқырауға жол бермеу, үнемі даму, жаңару үстінде болу, әлемдік өркениеттен артта қалмау) [Ф. Әли, 2002: 2.].

Қазақ халқының біртуар тұлғасы Мұстафа Шоқай «Ататүріктің қазасы» деп аталатын мақаласында Түркияда жүргізілген реформаларға былай деп баға береді: «Ататүрік реформалары... Бұл ұлы адамның дарыны мен қабілеті соғыс майдандарындағы шайқастарда көбірек көрінді ме, жоқ әлде аяқ асты болған Түркияны осы заманның жас та салауатты ұлттық мемлекеттер қатарына қосқан реформалары кезінде көбірек көрінді ме? Ол жағын дәл басып айту қиын. Ататүрік басшылық еткен соңғы 10 жылдық реформа барысында Түркияда қол жеткен оңды өзгерістерді, бәлкім, дүние жүзінде ешбір ел бастан кешірмеген шығар. Бұл реформалар елдің сыртын ғана емес, ең бастысы ішін, түрік халқының таным-түсінігін, ойлау жүйесін өзгертті» [М. Шоқай, 2007: 334.].

Нәтижесі. Біз осы түрік ұлтының таным-түсінігіне, ойлау жүйесіне, санасына ықпал еткен реформаларды шартты түрде екіге бөліп қарастыруға болады. Біріншісі - тарих саласындағы реформалар, екіншісі - тіл саласындағы реформалар.

Ататүріктің тарих реформасын жасауына жаңа ұлттық мемлекетке сай ұлттық тарихты қалыптастыру, түрік халқының жоғары мәдениетін әлемге таныстыру, жас мемлекетті баянды ету сияқты үш мәселе түрткі болды. Ататүрік 1920 жылдары жаңа мемлекет қалыптастыруға кіріскен кезде түріктерді артта қалған, төл мәдениеті жоқ халықтар санатына жатқызатын еуропалық ғалымдар аз емес еді. Ол кезде Түркияда тарих ғылыми тұрғыда қолға алынбағандықтан, тарих кітаптары шетелдік авторлардың еңбектерінен жасалған аудармалар арқылы жазылғандықтан, мұндай жаңсақ көзқарастар ел ішінде кең тараған еді. Сол себепті түрік халқы өзіне деген сенімін жоғалтып, өзге халықтарға еліктеп отырған жағдайда болатын. Ататүрік түрік халқының Византиядан да бұрын ұлы мемлекеттер құрғанын дәлелдеу үшін тарихқа жүгінді. Халқының өз ұлтына және мемлекетіне деген сенімін қалпына келтіру үшін ұлттық тарихты қалыптастырды [Ә. Қара, 2012: 39.].

Қазақстанда да тарихи реформалардың жасалуына осыған ұқсас жағдайлар ықпал етті. Тәуелсіз мемлекетке тән ұлттық сананы қалыптастыру үшін қазақ тарихындағы «ақтаңдақтарды» зерттеп, қазақ тарихын мектептерде, жоғары оқу орындарында оқыту және әлем тарихындағы қазақ тарихының рөлін анықтау міндеттері қойылды.

Негізгі бөлім

Ататүріктің көзқарасы бойынша, ұлттық намыс жігерді күшейту тек тарихи санамен болатын еді. Өйткені экономикалық және саяси тәуелсіздікке қол жеткізген ұлттың рухани тәуелсіздігін де қамтамасыз ету үшін тарих туралы зерттеулерді тереңдету маңызды еді. Ататүрік тарих арқылы ғана елдің тәуелсіздігінің баянды болатыны жайында былай деген: «Түрік таланты мен құдіретінің тарихтағы табыстары жарыққа шыққан сайын бүкіл түрік балалары өздері үшін қажетті қозғалыс күшін сол тарихтан табатын болады. Сонымен бұл тарихтан олар тәуелсіздік пікірін де алады да, сол үлкен табыстар мен ұлы тұлғаларды біліп өздерінің бір қаннан екенін ойлап, ешкімге мойынсұнбайтын болады».

Ататүрік зерттеулерде тарихты бұрмаламай, сол қалпында жазып шығудың маңыздылығын мына сөздерімен түсіндірген: «Тарих жазу, тарихты жасаудай маңызды. Жазған жасағанға адал болмаса, өзгермейтін ақиқат адамды таң қалдыратын мазмұн алады».

Ататүрік тарих саласындағы шындықтың орнатылуы үшін жұмыстарға ең алдымен өзі ат салысқан. Ол 1927 жылы Түрік Республикасының құрылу тарихының маңызды қайнар көзі саналған өзінің «Нұтық» деген баяндама еңбегін партияның құрылтайында оқыған. Сөйтіп, ол дүниежүзілік соғыс кезінде жау қолына түскен елдің қалай жеңіске жеткенін өзі баяндаған, және сол кездің деректерін де келтірген.

Ататүрік тарих реформаларының алғашқы қадамы ретінде ұлттық тарихи көзқарасты қалыптастыру үшін «Түрік тарихы тезисін» жасатты. 1928 жылы Афет Инанның бір француз ғалымының түрік нәсілділерді мәдениеті жоқ халықтар ретінде сипаттаған кітабы туралы пікірін сұрағанда, мұның қате екенін көрсетіп зерттеулер жүргізуін сұрады.

Афет Инанның осы тұрғыдағы зертеулері нәтижесінде 600 беттік «Түрік тарихының негіздері» деген кітап өмірге келді. Түрік нәсілділердің ұлы мәдениетке ие екендіктерін көрсету мақсатында жазылған бұл кітап Ататүріктің «Түрік тарихы тезисі» деп аталды [Ә. Қара, 2017: 43.].

Н. Назарбаевтың бастамасымен тарихшы-ғалымдардың арқасында ұлттық тарихымызды зерделеу бойынша бірталай шаруалар атқарылып, ғылыми еңбектер дүниеге келді. Елбасы «Тарих толқынында» деген еңбекті жазып, өзі де тарихқа ден қойды.

Ұлттық сана-сезімінді қалыптастыруда тіл саласындағы реформалардың ерекше маңызы болды. Ататүріктің келесі сөздері бұған дәлел: «Түрік ұлты деген сөз – түрік тілі деген сөз. Түрік тілі – түрік ұлтының ең қасиетті, ең киелі, ең иелі қазынасы. Түрік тілі – түрік халқының жүрегі, ақылы һәм ойы!» [С. Сәкен, 2009: 3.].

Осыған орай, түрік ұлтшылдығында тілдің екі маңызды тұсы болды. Біріншісі, тіл, жеке тұлғаны анықтайтын ең маңызды элемент. Егер ашып айтатын болсақ, мемлекет «түрік» тұлғалығын қабылдайды, Түрік болу болса «түрік» тілінде сөйлесумен тікелей байланысты еді. Түрік тілі түрік болудың тауарлық белгісі болды.

Екіншіден, тіл ұлттық бірлікті кепілдікке алатын ең маңызды элемент болып табылады. Ұлт бірлігінің құрылуы, сақталуы және бұл бірлікке ешқандай зиян келмеуі үшін барлық адамдар бір тілде сөйлесулері керек [Г.Қ. Қортабаева, А.Б. Балахожаева, 2012: 84.].

Түркияда республика тарихы, бір жағынан, режимнің әртүрлі мекемелер септігімен түрік тілін тазартып стандарттау және бүкіл ел бойынша түрікшені жалғыз тіл ретінде егеменді ету саясатының тарихы ретінде айта аламыз. Республика режимі бір тілді түрлі заң, мекеме және нақты қысымдар жасау арқылы орнатты, көп жылдар бойы «ана тілі» дегенде түрікшеден басқа ешқандай тіл адамның есіне келмеді, қандай да жағдай болмасын «түрік тілі» ұғымы қолданылды.

Режимнің тіл саясатындағы ең өткір әрекеті латын әліпбиінің қолданылуы болды. Бұның қиын болғаны соншалық, процестің әрбір кезеңі Мұстафа Кемал Ататүріктің бастауымен жүргізілді. Басқа әліпбиге көшу жарияланды және саясат жүргізіле бастаған айларда Мұстафа

Кемал елді аралап жаңа әріптер жайында түсіндірмелер жасап, әркімнің бұл әріптерді тез арада үйреніп және басқа отандастарына үйретуін сұрады [Г.Қ. Қортабаева, А.Б. Балахожаева, 2012: 85.].

Тіл мәселесіне қатысты жүргізген реформаларда екі елдің арасында айтарлықтай айырмашылықтар бар. Біздің елде қазақ тілі мәселесі әлі толық шешімін таппай келеді. Ал қазір үш тілділік саясаты жүзеге асырылып жатыр. Біз ұлттық сананы қалыптастыруда Қазақстан халқының бір тілде сөйлесуі үшін Ататүрік саясатынан үлгі алуымыз керек.

Кемал-пашаның билікте атқарған қызметі біздің елдің көшбасшысы Н.Назарбаевтың іс-әрекеттерімен ұқсас жақтары да өте көп. Есімдері аталған екі тұлға да – Тұңғыш Президенттер. Олардың елдеріне сіңірген еңбегі өлшеусіз.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев: «Мен үшін киелі халқыма қызмет етуден қымбат ештеңе жоқ... Осы жолда күшімді де, білімімді де, тәжірибемді де сарп етемін және бұл ойымнан ешқашан да айнымаймын» десе, Мұстафа Кемал «Менің мақсат-мұратым бар. Бірақ ол жақсы қызметтік карьера немесе үлкен ақша жасауға қатысты емес. Менің мақсат-мұратым менің елімнің жарқын болашағы жөніндегі ұлы идеяның табысты болуына қатысты. Тек туған Отаныма қызмет ету ғана маған парызымды өтегенім үшін терең қанағат сезімін бере алады. Тек осы сезім ғана менің бүкіл өмірімнің ұстанымына айналады... Мен өз парызымды орындаймын және мен ол парызымы өле-өлгенше адал боламын...» деген болатын. Қарап тұрсақ, бұл екі тұлғаның өмір сүрген дәуірі бөлек, екеуі де екі бөлек елдің азаматтары, бірақ оларды байланыстыратын бір нәрсе – Отанға деген сүйіспеншілікте, елге деген құрмет пен ел алдындағы жауапкершілік олардың бар мақсат-мұратына айналған. Бірі – кеңес өкіметі, екіншісі – Осман империясы құлауынан кейін жаңа мемлекет құрады. Екі елбасы да жаңа астананың негізін салды. Мұстафа Кемалдан кейін, Н.Назарбаев ел астанасын ауыстыратындығын жариялағанда, ешкім екі қаланың дәл бүгінгідей әсем қалалардың біріне айналатынына сенбеген болатын. Алайда, екі ел Президенті өз мақсаттарына асқан табандылықпен, қайсарлықпен жетті [Д.Ғ. Қаратаева, 2013: 234.].

Ататүрік шын мәнінде біртұтас түркі халықтарының ұлтжанды азаматы болды, түрік бірлігіне жан тәнімен берілген, тәуелсіздік идеясын ең биікке көтерген көсемі болды деп айтуға болады. Ол Кеңес одағының келешегін көрегендікпен болжай білді. Ататүрік Түркия Республикасының 10 жылдық мерекесінде Түркия халқына айтқан өсиет сөзінде былай деген болатын: «Бүгін Кеңестік Ресей – досымыз, көршіміз, одақтасымыз. Бұл достыққа біз мұқтажбыз. Бірақ ертең не боларын ешкім кесіп айта алмайды. Дәл Осман империясы сияқты, дәл Австрия-Венгрия сияқты ол да ыдырауы мүмкін, бөлшектенуі мүмкін. Міне, сонда не істейтінін Түркия білуге тиіс. Біздің бұл «досымыздың» билігінде тілі бір, наным сенімі бір, өзегі бір бауырларымыз бар. Соларға қол ұшын беруге дайын болуымыз керек» [А. Айдосов, 2008: 84.]

Халыққа ұлттық сана берді. Осман империясының уақытында түрік ұлтының тарихы, тілі елеусіз қалған. Ататүрік билікке келген бойда бірнеше рет реформа жасап негізін қалаған екі мекеме бар. Бірі «Түрік тілі» ұйымы, екіншісі «Түрік тарихы» ұйымы. «Түрік тілі» ұйымы ішінде парсы, араб сөздер әбден араласып кеткен, халық түсінбейтін, оқи алмайтын тілдің орнына таза түркі негіздегі сөздерді жаздырта отырып, тілді тазалау және сауаттандырумен шұғылданды. «Түрік тарихы» ұйымы түрік тарихын ұлттық тұрғыдан жазуды қолға алды [М. Бұлұтай, 2012: 80.].

2007 жылдың желтоқсанындағы Түрік Республикасының жаңадан сайланған Президенті Абдолла Гюльдің Астанаға мемлекеттік сапары барысында, Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә: Назарбаев Үкіметке Түркияның тұңғыш президенті, көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Мұстафа Кемал Ататүрікті мәңгі есте қалдыру үшін Қазақстанда ескерткіш орнату туралы тапсырма берді. Мұндай ізгі бастама – түркі дүниесінің көсемі, заманының ұлы перзенті Мұстафа Кемал Ататүрікке деген Елбасының аса зор ілтипаты [Л. Иісова, 2008: 31.].

Н. Назарбаев Ататүрік ескерткішінің ашылу салтанатында сөйлеген сөзінде: «Мұстафа Кемал Ататүрік Түрік Республикасының негізін қалаушы, түрік ұлтының қайта өрлеуін жүзеге асырушы, мемлекет басқарудың ерекше үлгісін көрсете білген дарынды тұлға ретінде әлемге танымал. Ататүріктің мемлекет, қоғам жөніндегі өміршең идеялары бүгінге дейін өзіне тән ерекшеліктерімен әспеттеліп, әлі күнге дейін жалғасын тауып келеді. Мұстафа Кемал Ататүрік ұлтын шексіз сүйген ұлы қайраткер ретінде мемлекет тарихында, ұрпақтар жадында мәңгі қалды» [Г.Қ. Қортабаева, А.Б. Балахожаева, 2012: 3.] - деп айтты.

Қорытынды

1938 жылғы 26 желтоқсанда Түркияның Ұлы Ұлттық жиналысы Ататүрікке қайтыс болғаннан кейін «мемлекеттің Мәңгілік басшысы» атағын берді. Ататүрік барлық өмірін өз еліне, өз халқына арнады. Халқы оның осы еңбегін бағалап, қазіргі күнге дейін құрмет тұтады.

Ататүрік реформалары аз уақыттың ішінде жылдам жүзеге асырылса, біздің мемлекеттегі реформаларға одан көбірек уақыт кетті. Мысалы, латын әліпбиіне көшу Түркияда небәрі 3 айда жүзеге асырылса, бізде әлі күнге талқылануда.

Қорыта айтсақ, Түркия мен Қазақстандағы тарихи жадыны жаңғырту мен ұлттық сананы қалыптастыруға бағытталған реформалардан сабақтастық байқалады. Екі мемлекет басшысы да тәуелсіз ұлттық тарихты қалыптастыруға қыруар еңбек сіңірді. Екеуі де елдің жаңа астанасын ұлттық символға айналдырды.

Әдебиеттер

Азиатский прорыв. – Астана. -2005. – 307 с.

Айдосов А. Түркі әлемін тануда Ататүріктің жүргізген реформаларының маңызы // Саясат - Policy. - 2008. - №6. - 82-87-бб.

Әли Ф. Ататүрік // Қазақстан-Заман. – 2002. – 17 мамыр. - 2-б.

Бұлұтай М. Ататүріктің өнегесі // Ақиқат. – 2012. - № 5. – 79-81-бб.

Иісова Л. Мұстафа Кемал Ататүрік - ұлт көсемі, бүкіл түркі дүниесінің ортақ мақтанышы. // Қазақ тарихы. - 2008. - № 2. - 31-34-бб.

Қара Ә. Ататүрік Ақсақ Темірді ерекше мақтан тұтқан // Жұлдыздар отбасы. Аңыз адам. – 2012. - №3. – 38-39-бб.

Қара Ә. Қазақстанның тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев пен Түркияның Тұңғыш Президенті Мұстафа Кемал Ататүріктің тарихи сананы жаңғыртудағы сабақтастықтары // Рухани жаңғыру – ел тірегінің негізі. Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласына қазақстандық және шет мемлекеттер ғалымдары мен зиялыларының ұлттық құндылықтар мен ұлттық бірегейлік туралы жазылған мақалалар жинағы. – Петропавл. – 2017. – 37-46-бб.

Қаратаева Д. Ғ. Түрік елінің көшбасшысы - Мұстафа Кемал Ататүрік // Қ.Я. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Хабаршысы: қоғамдық ғылымдар сериясы. - 2013. - № 2 (83). - 226-235-бб.

Қортабаева Г.Қ., Балахожаева А.Б. Ататүрік реформасы: түрік тілінің қалыптасуы // Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті хабаршысы. Шығыстану сериясы. - 2012. - №3. - 84-88-бб.

Сәкен С. Ататүрікке атажұрттан ескерткіш // Алаш айнасы. – 2009. – 9 қазан. – 1, 3-бб.

Шоқай М. Таңдамалы шығармалар: үш томдық. 2-т. - Алматы: Қайнар, 2007. - 392 б.

References

Aziatskij proryv. – Astana. - 2005. – 307 s.

Aidosov A. Tyrki әlemin tanuda Atatyrikting zhyrgizgen reformalarynyng mangyzy // Sayasat - Policy. - 2008. - №6. - 82-87-bb.

Әli F. Atatyrik // Qazaqstan-Zaman. – 2002. – 17 mamyr. - 2-b.

Bұlұtai M. Atatyrikting onegesi // Aqiqat. – 2012. - № 5. – 79-81-bb.

Iisova L. Mustafa Kemal Atatyrik - ult kosemi, bykil tyrki dyniesining ortaq maqtanyshy // Qazaq tarikhy. - 2008. - № 2. - 31-34-bb.

Qara Ә. Atatyrik Aqsaq Temirdi erekshe maqtan tutqan // Zhyldyzdar otbasy. Angyz adam. – 2012.- №3. – 38-39-bb.

Qara Ә. Qazaqstannyng tunggysh Prezidenti Nursultan Nazarbaev pen Tyrkiyanyng Tunggysh Prezidenti Mustafa Kemal Atatyrikting tarikhi sanany zhangyrtudagy sabaqtastyqtary // Rukhani zhanggyru – el tireginin negizi. Elbasynyng «Bolashaqqa bagdar: rukhani zhanggyru» maqalasyna qazaqstandyq zhane shet memleketter galymdary men ziyalylarynyng ulttyq qundylyqtar men ulttyq biregeilik turaly zhazylqan maqalalar zhinaqy. – Petropavl. – 2017. – 37-46-bb.

Qarataeva D.G. Tyrik elining koshbasshysy - Mystafa Kemal Atatyrik // Q. Yasaui atyndagy Khalyqaralyq qazaq-tyrik universitetining Khabarshysy: qogamdyq gylymdar seriyasy. - 2013. - № 2 (83). - 226-235-bb.

Qortabaeva G.Q., Balakhozhaeva A.B. Atatyrik reformasy: tyrik tilining qalyptasuy // Әl-Farabi atyndagy Qazaq ulttyq universiteti khabarshysy. Shygystanu seriyasy. - 2012. - №3. - 84-88-bb.

Saken S. Atatyrikke atazhurttan eskertkish // Alash ainasy. – 2009. – 9 qazan. – 1, 3-bb.

Shoqai M. Tandamaly shygarmalar: үsh tomdyq. 2-t. - Almaty: Qainar, 2007. - 392 b.

МАЗМҰНЫ

Алпысбаева Қ.Б., Оралбек А.
ЕР САЙЫН ЖЫРЫНЫҢ ЖИНАЛУ ТАРИХЫ....5
Альжаппарова Б.К.
ОРТАЛЫҚ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚОНЫС АУДАРУ ТАРИХЫНАН
(1920-ЖЖ. АЯҒЫ – 1930 ЖЖ. БАСЫ.)....13
Альжаппарова Б.К.
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ «ПРОДРАЗВЕРСТКАЛАР» САЯСАТТЫҢ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ
ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ САЛДАРЛАРЫ (1918-1921)....24
Әділжанов Н.Б.
Н.Ә. НАЗАРБАЕВТЫҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ДЕМОКРАТИЯЛЫҚ ҚОҒАМ НЕГІЗІН САЛУДАҒЫ РӨЛІ..32
Әминов Т.
ДӘУЛЕТКЕРЕЙ ШЫҒАЙҰЛЫ (1820–1877) – КҮЙШІ, ДАРЫНДЫ КОМПОЗИТОР, ҰЛТТЫҚ
КҮЙ ӨНЕРІНІҢ НЕГІЗІН САЛУШЫЛАРЫНЫҢ БІРІ....41
Әпендиев Т.Ә., Қоңқабаева А.Н.
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАРАҚАЛПАҚТАР: ТАРИХЫ МЕН МӘДЕНИЕТІ....56
Базарбаева Ғ.А., Жұмабекова Г.С.
БАҚСЫ, АБЫЗ, ХАНШАЙЫМ? (Сақ дәуірі әйелінің мәртебесін зерттеу)....68
Далаева Т.Т.
МАРАПАТТАУДАН ШЕН АЛУҒА ДЕЙІН: РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫНДА ҚАЗАҚТАРДЫҢ ӘСКЕРИ
ШЕН АЛУ МЕХАНИЗМІ (XIX Ғ. БІРІНШІ ЖАРТЫСЫ)....76
Жансүгірова Л.Б., Қағыбатқызы Н., Самашев З.С., Бекманов Б.О.
ЕЛЕКЕ САЗЫ ҚОРЫМЫНАН ТАБЫЛҒАН ЕРТЕ КЕЗЕҢГЕ ЖАТАТЫН СҮЙЕК
ҚАЛДЫҚТАРЫНЫҢ ГАПЛОТОПТАРЫН АНЫҚТАУ....86
Еришева Т.А.
АТАТҮРІК БИЛІГІ КЕЗІНДЕГІ ТҮРКИЯДАҒЫ ЖӘНЕ ПОСТКЕҢЕСТІК ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТАРИХИ
ЖАДЫ МЕН ҰЛТТЫҚ САНАНЫ ЖАҢҒЫРТУЛАР САБАҚТАСТЫҒЫ....94
Жайлыбаев Д.Ж.
ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНАН СОЛТҮСТІККЕ ҚОНЫС АУДАРУ ҮРДІСТЕРІ....100
Жолдыбаев О.М.
КЕНЕСАРЫ-НАУРЫЗБАЙ: ТАРИХЫ МЕН ФОЛЬКЛОРЫ....105
Жуманова А.З.
XX ҒАСЫРДЫҢ БІРІНШІ ЖАРТЫСЫНДАҒЫ КЕҢЕС ҮКІМЕТІНІҢ ТІЛ САЯСАТЫ....112
Кабдушев Б.Ж.
НҰРМАҚОВ - ТҮРКСІБКЕ ҚОЛДАУ КОМИТЕТІНІҢ ТӨРАҒАСЫ....123
Камалов А.К., Ужкенов Е.М.
ТАҢДАУ ЖӘНЕ ТАРИХ (А.А. Галиевтің 60 жылдығына орай)....132
Мұхитов Қ.
КАСПИЙ ҚҰБЫР КОНСОРЦИУМЫНЫҢ ҚҰРЫЛУ ТАРИХЫ....138
Мырзабекова Р.С.
АЛҒАШҚЫ УНИВЕРСИТЕТТЕРДІҢ ПАЙДА БОЛУЫ МЕН ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ....145
Мырзабекова Р.С.
ОРТАҒАСЫРЛЫҚ ЕУРОПА МӘДЕНИЕТІНДЕГІ ҚАЛАНЫҢ ОРНЫ....154
Мырзатаева З.Б.
ҚАРАТАУДЫ ГЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ ТАРИХЫНАН. XVIII – XIX ғғ....161
Ноғайбаева М.С., Тоқсанбаев А.К.
КӨШПЕЛІ ҚОҒАМДАҒЫ БИЛЕУШІ БЕЙНЕСІНІҢ АҢЫЗ-ЕРТЕГІЛЕРДЕГІ КӨРІНІСІ....174
Опабекова Г.П.
АХМЕД ЙҮГНЕКИДІҢ ДҮНИЕТАНЫМЫ....181

Ошан Ж.
ТҮМЕН, МӨДЕ БАСТАҒАН ҒҰН ШАНЬЮЙЛЕРІНЕ ҚАТЫСТЫ ДЕРЕКТЕРДІ ЗЕРТТЕУДЕ КӨҢІЛ БӨЛЕТІН ТҮЙТКІЛДЕР.....189
Сәкен С.И.
ЕДІГЕ ТУРАЛЫ ЖЫР-АҢЫЗДАР ЖӘНЕ ТАРИХИ ШЫНДЫҚ.....193
Тасилова Н.А., Жаппасов Ж.Е.
ТӘУЕКЕЛ ХАННЫҢ ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТІ МЕН ОРЫС ЕЛІ АРАСЫНДАҒЫ ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫ НЫҒАЙТУДАҒЫ РӨЛІ.....206
Төлеубаев Ә.Т.
ГЕРАДОТТЫҢ СКИФТЕР ЖӨНІНДЕГІ ЕҢБЕГІ БОЙЫНША ЖАСАЛҒАН КЕЙБІР ТАРИХИ–МӘДЕНИ ТҰЖЫРЫМДАР МЕН МӘДЕНИ-ГЕНЕТИКАЛЫҚ ПАРАЛЛЕЛДЕР.....217
Төлеубаев Ә.Т.
САҚ-СКИФТЕР МЕН ҚАЗАҚТАРДЫҢ МӘЙІТТІ ЖЕРЛЕУ ЖӘНЕ ЖӨНЕЛТУ РӘСІМДЕРІНДЕГІ ҰҚСАСТЫҚТАРЫ.....226
Шілдебай С.Қ.
ШЫҒЫС ТҮРКІСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖӘНЕ ОСПАН БАТЫР.....238
Шілдебай С.Қ.
ТҰРАР РЫСҚҰЛОВТЫҢ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚЫЗМЕТІ.....247

СОДЕРЖАНИЕ

Алпысбаева Қ.Б., Оралбек А.
ИСТОРИЯ СОБИРАНИЯ ЭПОСА «ЕР САЙЫН»....5
Альжаппарова Б.К.
ОРТАЛЫҚ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚОНЫС АУДАРУ ТАРИХЫНАН
(1920-ЖЖ. АЯҒЫ – 1930 ЖЖ. БАСЫ.)……..……..13
Альжаппарова Б.К.
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ПОЛИТИКИ
«ПРОДРАЗВЕРСТОК» В КАЗАХСТАНЕ (1918-1921 гг.)....24
Адилжанов Н.Б.
РОЛЬ Н.А. НАЗАРБАЕВА В ОСНОВАНИИ КАЗАХСТАНСКОГО
ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА……..……32
Аминов Т.
ДАУЛЕТКЕРЕЙ ШЫГАЙУЛЫ (1820–1877) – ЗНАМЕНИТЫЙ КАЗАХСКИЙ КЮЙШИ,
ТАЛАНТЛИВЫЙ КОМПОЗИТОР, ОДИН ИЗ ОСНОВОПОЛОЖНИКОВ
НАЦИОНАЛЬНОГО ИСКУССТВА ИСПОЛНЕНИЯ КЮЕВ....41
Апендиев Т.А., Конкабаева А.Н.
ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА КАРАКАЛПАКОВ В КАЗАХСТАНЕ....56
Базарбаева Ғ.А., Жұмабекова Г.С.
ШАМАНКА, ЖРИЦА, ПРИНЦЕССА? (К изучению статуса женщины сакской эпохи)....68
Далаева Т.Т.
ОТ ПОЖАЛОВАНИЯ К ПРОИЗВОДСТВУ: МЕХАНИЗМ ПОЛУЧЕНИЯ ВОЕННОГО
ЧИНА КАЗАХАМИ В РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ (ПЕРВ. ПОЛ. XIX В.)....76
Джансугурова Л.Б., Кагыбаткызы Н., Самашев З.С., Бекманов Б.О.
АНАЛИЗ ОТЦОВСКИХ И МАТЕРИНСКИХ ЛИНИЙ ДРЕВНИХ ОБЪЕКТОВ
ИЗ НЕКРОПОЛЯ ЕЛЕКЕ САЗЫ....86
Еришева Т.А.
ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ РЕФОРМ, НАПРАВЛЕННЫХ НА МОДЕРНИЗАЦИЮ ИСТОРИЧЕСКОЙ
ПАМЯТИ И НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ В ТУРЦИИ В ПЕРИОД ПРАВЛЕНИЯ
АТАТЮРКА И ПОСТСОВЕТСКОМ КАЗАХСТАНЕ....94
Жайлыбаев Д.Ж.
ПРОЦЕССЫ ПЕРЕСЕЛЕНИЯ ИЗ ТУРКЕСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ НА СЕВЕР....100
Жолдыбаев О.М.
ИСТОРИЯ И ФОЛЬКЛОР ОБ ЭПОСЕ «КЕНЕСАРЫ – НАУРЫЗБАЙ»....105
Жуманова А.З.
ЯЗЫКОВАЯ ПОЛИТИКА СОВЕТСКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА....112
Кабдушев Б.Ж.
НЫГМЕТ НУРМАКОВ - ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИТЕТА ПО СОДЕЙСТВИЮ
СТРОИТЕЛЬСТВУ ТУРКСИБА……....123
Камалов А.К., Ужкенов Е.М.
ЗНАК И ИСТОРИЯ (К 60-ЛЕТИЮ А.А. ГАЛИЕВА)....132
Мухитов К.
ИСТОРИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА КТК....138
Мырзабекова Р.С.
ВОЗНИКНОВЕНИЕ ПЕРВЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ В ЕВРОПЕ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ....145
Мырзабекова Р.С.
РОЛЬ ГОРОДА В СРЕДНЕВЕКОВОЙ ЕВРОПЕЙСКОЙ КУЛЬТУРЕ....154

Мырзатаева З.Б.
ИСТОРИЯ ГЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИИ КАРАТАУ. XVIII – XIX вв.....161
Ногайбаева М.С., Токсанбаев А.К.
ОБРАЗ ПРАВИТЕЛЯ В ЛЕГЕНДАХ И СКАЗКАХ В КОЧЕВОМ ОБЩЕСТВЕ.....174
Опабекова Г.П.
МИРОВОЗЗРЕНИЕ АХМЕДА ЙҮГНЕКИ.....181
Ошан Ж.
ГЛАВНЫЕ ВОПРОСЫ В ИССЛЕДОВАНИИ ТЕКСТОЛОГИИ КАСАЮЩИХСЯ
ИСТОЧНИКОВ О ТОУМАНЬ, МОДЭ И ДРУГИХ ГУННСКИХ ШАНЬЮ.....189
Сакен С.И.
ПОЭМЫ О ЕДИГЕ-ЛЕГЕНДЫ И ИСТОРИЧЕСКАЯ ПРАВДА.....193
Тасилова Н.А., Жаппасов Ж.Е.
РОЛЬ ТАУЕКЕЛ ХАНА В УКРЕПЛЕНИЙ ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ
МЕЖДУ КАЗАХСКИМ ХАНСТВОМ И РУССКИМ ГОСУДАРСТВОМ.....206
Толеубаев А.Т.
НЕКОТОРЫЕ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНЫЕ ВЫВОДЫ И КУЛЬТУРОГЕНЕТИЧЕСКИЕ
ПАРАЛЛЕЛИ ПО ГЕРОДОТОВЫМ РАССКАЗАМ О СКИФАХ.....217
Толеубаев А.Т.
САКО-СКИФСКИЕ И КАЗАХСКИЕ ПАРАЛЛЕЛИ В ПОХОРОННО-ПОМИНАЛЬНЫХ ОБЫЧАЯХ...226
Шилдебай С.К.
ВОСТОЧНО-ТУРКЕСТАНСКАЯ РЕСПУБЛИКА И ОСПАН БАТЫР.....238
Шилдебай С.К.
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТУРАРА РЫСКУЛОВА В КАЗАХСТАНЕ.....247

CONTENTS

Alpysbaeva K.B., Oralbek A.
HISTORY OF COLLECTING THE VERSIONS OF "YER SAIYN" EPIC.....5
Alzhapparova B.K.
SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE SURPLUS-APPROPRIATION SYSTEM IMPLEMENTATION IN KAZAKHSTAN (1918-1921).....13
Alzhapparova B.K.
SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE SURPLUS-APPROPRIATION SYSTEM IMPLEMENTATION IN KAZAKHSTAN (1918-1921).....24
Adilzhanov N.B.
THE ROLE OF N.A. NAZARBAYEV IN THE FOUNDATION OF THE KAZAKHSTANI DEMOCRATIC SOCIETY.....32
Aminov T.
DUULETKERY SHYGAYULY (1820–1877) – THE FAMOUS KAZAKH KÜYŞİ, TALENTED COMPOSER, ONE OF THE FOUNDERS OF NATIONAL KÜYARTS.....41
Apendiyev T., Konkabayeva A.
KARAKALPAKS IN KAZAKHSTAN: HISTORY AND CULTURE.....56
Bazarbayeva G.A., Jumabekova G.S.
SHAMANESS, PRIESTESS, PRINCESS? (ON THE STUDIES OF THE STATUS OF WOMEN IN THE SAKA ERA).....68
Dalayeva T.T.
FROM GRANTING THE RANK TO PROMOTION: MECHANISM OF MILITARY RANK OBTAINING BY KAZAKHS IN THE RUSSIAN EMPIRE (1-ST HALF OF THE XIX CENTURY).....76
Djansugurova L., Kahbatkyzy N., Samashev Z., Bekmanov B.
THE ANALYSIS OF PATERNAL AND MATERNAL LINES OF ANCIENT OBJECTS FROM ELEKE SAZY NECROPOLIS.....86
Yerisheva T.A.
THE CONTINUITY OF REFORMS AIMED AT MODERNIZATION OF HISTORICAL MEMORY AND NATIONAL CONSCIOUSNESS IN TURKEY DURING THE REIGN OF ATATURK AND POST-SOVIET KAZAKHSTAN.....94
Zhailybayev D.
THE PROCESSES OF RESETTLEMENT FROM TURKESTAN REGION TO THE NORTH.....100
Zholdybayev O.M.
“KENESSARY-NAURYZBAY”: HISTORY AND FOLCLORE.....105
Zhumanova A.
LANGUAGE POLICY OF THE SOVIET GOVERNMENT IN THE FIRST HALF OF THE XX CENTURY.....112
Kabdyshev B.Zh.
NYGMET NURMAKOV - CHAIRMAN OF THE COMMITTEE FOR THE ASSISTANCE OF TURKSIB CONSTRUCTION.....123
Kamalov A.K., Uzhkenov E.M.
SIGN AND HISTORY (to the 60th anniversary of A.A. Galiyev).....132
Mukhitov K.
THE HISTORY OF THE CASPIAN PIPELINE CONSORTIUM CONSTRUCTION.....138
Myrzabekova R.S.
EMERGENCE OF FIRST UNIVERSITIES IN EUROPE AND ITS PECULIARITIES.....145

Myrzabekova R.S.
ROLE OF THE CITY IN MEDIEVAL EUROPEAN CULTURE.....154
Myrzatayeva Z.B.
HISTORY OF GEOLOGICAL RESEARCH OF KARATAU. XVIII – XIX.....161
Nogaybaeva M.S., Toksanbaev A.K.
THE IMAGE OF GOVERNOR IN TALES AND LEGENDS IN NOMADIC SOCIETY.....174
Opabekova G.P.
THE WORLD OUTLOOK OF AHMED IUGNEKI.....181
Oshan Zh.
MAJOR ISSUES IN RESEARCH OF TEXTOLOGY CONCERNING THE SOURCES
ABOUT TUMAN, MODE AND OTHER HUNG SHANU.....189
Saken S.I.
THE POEM ABOUT EDDIE-LEGENDS AND HISTORICAL TRUTH.....193
Tasilova N.A., Zhappasov Zh.E.
THE ROLE OF KHAN'S TOWEKEL IN STRENGTHENING DIPLOMATIC RELATIONS
BETWEEN THE KAZAKH KHANISM AND THE RUSSIAN STATE.....206
Toleubayev A.T.
THE HISTORICAL AND CULTURAL CONCEPTS AND CULTURAL-GENETIC
PARALLELS ACCORDING TO GERDOT'S RESEARCHES ABOUT SCYTHIAN.....217
Toleubayev A.T.
THE SIMILARITIES OF THE SAKA-SCYTHIANS AND KAZAKHS
IN BURIAL AND FUNERAL PROCEDURES.....226
Shildebay S.
EASTERN TURKESTAN REPUBLIC AND OSPAN BATYR.....238
Shildebay S.
THE ACTIVITIES OF TOURAR RYSKULOV IN KAZAKHSTAN.....247

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми журналы 2019. 3(19)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 30.09.2019.
Пішімі 70x100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМКТел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru.
Журнал сайты: https://edu.e-history.kz

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй